

ФОРМИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИДЕНТИЧНОСТ ПРЕЗ ДЕТСТВОТО И ЮНОШЕСКАТА ВЪЗРАСТ

Савка Димитрова

The purpose of the article is to present the basic trends in the research of national identity in the perspective of developmental psychology. Two theoretically different perspectives are observed in the field. The first one is based on the cognitive development theory, while the second one — on social identity theory. An attempt is made to introduce a new domain of research of national identity development, which refers to the paradigm of psychosocial identity and its statuses, suggested by Erikson, Marcia and Adams. The analysis of the researches allows to describe the basic trajectories of national identity development during childhood and early adolescence as well as the factors influencing this process.

Процесите на геополитическа трансформация през последните години и създаването на нови политически субекти на картата на света, засилиха интереса на изследователите от различни сфери на обществените науки към националната идентичност. Основавайки се на теорията и достиженията на психологията на развитието, много автори (Barrett, Riazanova & Volovikova, 2001; Aboud, 1988; Aboud & Amato, 2001; Bigler & Liben, 1993; и др.) предложиха своя интерпретация на темата, опитвайки се да отговорят на някои основни въпроси:

Как се формира националната идентичност през детството? На каква възраст детето започва да формира своята национална идентичност? Има ли периодичност в този процес? Каква е неговата динамика? Какви са факторите, които му влияят? Какво е влиянието на контекста върху формирането на националната идентичност? Каква е субективната важност, която децата отдават на своята национална идентичност и влияе ли се тя от възрастта?

В полето на възрастовата психология Барет разглежда националната идентичност като неизбежна и необходима реалност, като начин на структуриране на света още в детска възраст (Barrett, 2000). Наличието на националност в идентификационните характеристики на

всеки индивид, независимо от социалния статус, пол, възраст, раса е както социално значим знак, обозначаващ неговия произход, така и субективно усещане за принадлежност към дадена национална група. Според Барет субективното усещане за национална идентичност е комплексна психологическа структура, която е изградена от *когнитивни, афективни и поведенчески компоненти*.

Когнитивното равнище включва познаване на националната географска територия, националните емблеми: герб, химн, институции, обичаи, традиции, история. Вярванията за типичните национални характеристики, общите предци и корени също са част от когнитивните аспекти на националната идентичност.

На афективно ниво, чувството за национална идентичност включва субективното усещане за принадлежност към националната общност, както и субективната стойност, която индивидът приписва на своята национална идентичност. Тук се включват и чувствата към определени хора, които принадлежат към същата национална група (видни спортисти или учени) и към националната група като цяло, ред социални емоции като национална гордост или срам, както и емоционална привързаност към родината, национална самооценка и т.н. Високата национална самооценка често води до постигане на висока самооценка на индивида като член на националната група.

Поведенческите елементи включват ежедневните проявления на националната идентичност на ниво групови практики — от спазването на нормите до националната кухня и гледане на новини по телевизията. В този смисъл **националната идентичност** е динамична психологическа структура, която се променя значително в различни ситуации.

Поради сложността на разглежданата проблематика, произтичаща от многопластовостта на националната идентичност и нейната всеобхватност, операционализацията на този конструкт във възрастовата психология е много затруднена. Най-общо две са основните тенденции, които, следвайки две различни теоретични перспективи, формират изследователските търсения в тази област. **Първата линия** на изследване разглежда националната идентичност в детска възраст като функция на когнитивното развитие на детето и се основава върху теорията за когнитивното развитие на Пиаже и неопиажетианците (Dor-Shav, 1990). Тези автори постулират, че развитието на националната идентичност в детска възраст е следствие на придобивки от когнитивното развитие, като способността на детето да концептуализира и аргументира социалния свят, в който живее и интегрирането на тази способност в системата от идентичности. **Втората линия** на изследване, разглежда развитието на националната идентичност като функция на членството на детето към дадена група се основава на теорията за социалната идентичност и теорията за социалните категории (Търнър, 1984; Таджфел & Фъргъс, 1981; Oakes & Al., 1994). Водещо тук е предположението, че развитието на национална-